

A

RABSEGÉLYEZÉS REFORMJA

IRTA:

DR. ANGYAL PÁL,
BUDAPESTI TUD. EGYETEMI M. TANÁR,
NYILV. RENDES JOGTANÁR PÉCSETT.

I. Az egyéni és társadalmi célok érdekében való működés eredményességének és sikerének alapfeltétele: az általános jogrend minél nagyobb szilárdsága s a társadalmi béke minél állandóbb zavartalansága. Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes! Egyénnek, társadalomnak, államnak egyaránt ki kell vennie részét abban a munkában, mely a jogrend ellenségeinek s a közbéke megbontóinak megfékezésére és illetőleg socialis irányba terelésére irányul. Az állam eleget tesz e feladatának, midőn a rendelkezésére álló eszközök öntudatos felhasználásával elejét igyekszik venni a jogrendet érhető támadásoknak és illetőleg midőn a társadalmi béke megbontóival szemben megfelelő kényszer-intézkedéseket vesz fogamatba; midőn egyfelől ellensúlyt teremt a bűnösségnek államilag befolyásolható tényezői gyengítése céljából, s midőn másfelől a büntetendő cselekmény elkövetőire a repressio és praeventio elemeit magában foglaló büntetést szab. A bűnösség tényezői között van azonban sok oly természetű, melyeknek erőltetése állami uton, különböző okoknál fogva, nem eszközölhető. Ezzel szemben a társadalomnak és illetőleg ennek megfelelő szervezetein keresztül az egyénnek kell a küzdelmet felvennie és pedig azért, mert azoknak kisebb-nagyobb hatékonysága közvetlenül a társadalomnak bizonyos módosítható magatartásával, illetve változtatást tűrő intézményeivel függ össze. A hol a bűnözés oka az egyéni akaraton kívül egyszersmind valamely erejében társadalmilag csökkenthető tényező is, ott az elkövetett büntetendő cselekményért nemcsak az egyént, hanem a társadalmat is terheli a felelősség s e felelősség határozottan *kötelességet* ró a társadalomra, — kötelességet oly értelemben, hogy saját s a kebelébe tartozó egyének érdekében is: ragadjon meg minden eszközt, melynek segítségével előmozdíthatja a bűnösség elleni küzdelem végeztelját: az általános jogrend biztosítását s a socialis béke védelmét.

Egyebektől eltekintve, különösen a bűnözés veszélyeinek kitett egyének ótalma az a feladat, melynek érdekében a társadalom közreműködni nemcsak hivatott, de köteles is. Az elhanyagolt nevelésben részesült, vagy káros környezetben növekedő gyermekek és fiatalok, a koldusok, csavargók, a prostituáltak, az alkoholisták, továbbá általában a büntetett előéletűek, s különösen a letartóztá-

tási intézetből szabadultak, az elítéltek hozzátartozói: mind gyengék a bűnözésre csábító motivumokkal szemben s ha fel nem karoljuk őket, elesnek, — ha nem nyitjuk meg előttük a normalis élet útjait, eltévelyednek, — ha nem biztosítjuk részükre a megélhetés feltételeit, ellenségeinkké lesznek. Itt nyillik tere a társadalomnak vállalva az állammal közreműködni a bűnösség elleni küzdelemben s létrehozni mindazokat az intézményeket és foganatosítani mindazokat az intézkedéseket, melyek a büntetőjogi irodalomban *patronage* műszóval jelölve s a melyeknek egyik ágazatát az u. n. *rabsegélyezés* képezi, érte e működés alatt különösen a letartóztatási intézetből szabadultaknak s az elzártak hozzátartozóinak erkölcsi és anyagi támogatását.

II. Ismerve hazánkban a rabsegélyezés fejletlen voltát s a társadalomnak eléggé nem korholható közömbösségét, jelen tanulmányom célja: bemutatni néhány vezető külföldi állam társadalmának vonatkozó rendkívül fejlett tevékenységét s előrehaladott intézményeit, hogy így annál élesebben szemünk elé táruljon az az elhanyagolt és üres terület, melyen nálunk annyi a tennivaló, — s hogy ez úton is hiveket toborozzunk annak a közérdeket szolgáló mozgalomnak, melynek gyökérszáleit az emberszeretet magasztos eszméje táplálja, s a melynek gyümölcseit egyaránt élvezendi a megmentett egyén s az ossztársadalom minden egyes tagja.

De vajjon van-e a rabsegélyezésnek létjogosultsága? Nem visszás-e, hogy a társadalom a bűntevőt felkarolja, aggódó szeretettel támogatja, pénzzel, munkaeszközökkel stb. ellátja, neki munkát szerez, szóval előtte a becsületes megélhetés útjait egyengeti, s teszi ezt olyannal szemben, ki nemrég a társadalmi béke ellen vétkezett, kit az állam a letartóztatási intézetben tiszta helyiségben s a higienikus szabályoknak megfelelő módon eltartott, iparra, mezőgazdasági foglalkozásra kitaníttatott? nem visszás-e, hogy ugyanakkor a szegénységben született, munkálkodni vágyó, de a munka hiányában tétlenségre kárhoztatott egyén, ki sohasem vétett a társadalmi rend ellen: egészségtelen, szűk lakásban többedmagával koplal, szenved, sinlődik? — nem igazságtalan-e tehát, hogy a bűntevőt már az állam s utánna a társadalom is gondozza, a tömegnyomor áldozatát pedig pusztulni hagyja? Hisz' ily körülmények között jobb jövő elé néz a bűntevő, mint a törvényeket tisztelő tisztességes ember?! — Mindebből azonban csak az következik, hogy az állam és társadalom megfelelő összműködéssel a tömegnyomort is törekedjék enyhíteni, de nem az, hogy a bűntevőt elhanyagolja. A büntetőjogász természetesen első sorban azokra for-

dítja figyelmét, kiknél a visszaesés veszélye fenyeget, s ha arra a meggyőződésre jut, hogy a patronage helyes intézményeivel sikeresen küzdhet e veszéllyel, lehetetlen nem helyeselnie magukat ez intézményeket. De mindettől eltekintve: a rabsegélyző tevékenység fejlesztése és kiterjesztése azért is indokolt, sőt szükséges, mert a letartóztatási intézetből szabaduló egyén többnyire nyomásztóbb körülmények közé kerül, mint a társadalomnak nyomorral küzködő, munkaképes szabad tagja. Ez utóbbi ugyanis, ha szándéka komoly, előbb-utóbb mégis talál munkát, s bár talán sokat veritékezve, de meg tudja keresni mindennapi kenyerét; a börtönviselt embert azonban érthető tartózkodással fogadja a társadalom; hiába akar dolgozni, mindenütt elutasítják; — hiába kopogtat a munkaadók ajtáin, azok nem nyílnak meg előtte. Nehéz helyzetben van továbbá a szabaduló egyén azért is, mert többnyire nyomasztó anyagi körülmények sodorták annak idején a bűnbe, s e nyomor a büntetés kiszervezése után rendszerint csak nagyobbodik, a mennyiben, ha még volt valami kevese a bűntevőnek, azt felemészti az eljárási és rabtartási költségek. A börtönviselt ember végre szabadulásának első napjaiban rendszerint teljesen tanácstalanul közelít a társadalomhoz; nem ritkán egész ismeretlen helyen, ismeretlen emberek között éri meg szabadságának első perceit s ilyenkor elég a legkisebb kísértés s beáll a visszaesés.

Nézhetjük-e tehát összetett kezekkel e bűnre indító tényezők romboló hatását? nem kell-e mindenáron arra törekednünk, hogy a büntetésből eredő s a szabadult egyén becsületes megélhetését akadályozó körülmények megszűnjenek vagy legalább is erejükben gyengitessenek? Nem megy-e rendszerint még súlyosabb büntetésszámba az a helyzet, melybe a szabadult jut, mint az, melyben az állam által kiszabott s végrehajtott büntetés ideje alatt volt? Van-e jogunk e büntetésszerű nyomasztó utóhatás hallgatóságos fenntartásához? nem kötelességünk-e azt közömbösíteni különösen akkor, midőn annak káros következményei minmagunkra hárulnak vissza?

Nem hinném, hogy e kérdésekre bárki is tagadó választ adjon, sőt erős meggyőződésem, hogy minél intenzívebb tevékenységet fejt ki valaki a rabsegélyezés terén, annál inkább fog tudatára ébredni ama kötelességeknek, melyek idevonatkozással az egyént s a társadalmat egyaránt terhelik, mert megismeri a bűnösség valódi jellegét, az okokat, melyek az embert a criminalitás ösvényébe taszítják, az akadályokat, melyek a letartóztatási intézetből szabadult előtt a becsületes élet útjait eltorlaszolják.

III. A következőkben — a mennyire terem szűk volta megengedi — vázlatosan közölni fogok néhány adatokat a németországi, belgiumi és hollandiai patronage viszonyok köréből. A nevezett államokban 1906. év nyarán a budapesti kir. magyar tudományegyetem ajánlata folytán a vallás- és közoktatásügyi ministerium részéről nyert állami ösztöndíj felhasználásával tett tanulmányutam egyik célja ugyanis egyebek (büntető törvénykezési, börtönügyi viszonyok megismerése) közt az volt, hogy a külföldi patronage-ügyet és ennek keretén belül a szoros értelemben vett rabsegélyezés szervezetét és intézményeit közvetlen tanulmány tárgyává téve: tapasztalataimat minél szélesebb körben nyilvánosságra hozzam, a követésre méltó ügybuzgalomra az érdeklődők figyelmét felhívjam, a külföldön már kipróbált és helyesnek felismert szervezkedés, eljárási mód és intézmények utánzását sürgessem, szóval, hogy reámutatva elmaradottságunkra: a magyar társadalmat lethargiájából felébreszteni segítsem.

Együttal csupán ama külföldi tapasztalataim közlésére szorítkozom, melyeknek értékesítése hazánkban — véleményem szerint — multhatatlanul szükséges, s a melyeknek felhasználásával a hazai rabsegélyezési ügy csekély jóakarattal oda fejleszthető, a hol annak egy kulturállamban lennie kell.

Mindenekelőtt megismertetem a három állam területén kifejlődött rabsegélyezést főbb vonásaiban, majd levonom a conclusiókat, melyeknek kapcsán előterjesztem javaslataimat. ezek megoldási módjaival egyetemben.

IV. *Németország* a rabsegélyezés s az ezzel kapcsolatos tennivalók terén hatalmas társadalmi szervezet útján veszi ki részét. Az egyesületek, melyeknek száma megközelíti a 700-at, egy-egy kis államon belül többnyire tagjai egy központi szervezetnek (Landesverband) s csekély kivétellel valamennyi beletartozik az 1892-ben megalapított »Verband der deutschen Schutzvereine für entlassene Gefangene« nevezetű központi szövetségbe. A szövetséghez tartozás az egyesületek önállóságát a legkevésbé sem sérti, működési körüket nem korlátolja, sőt azzal az előnnyel jár, hogy bizonyos irányelvek letűzésével az egyöntetű eljárás útjait egyengeti s biztosítja az egymást támogató összműködést; lehetővé teszi továbbá a külföldi hasonló szövetségekkel való érintkezést, miáltal előkészíti a nemzetközi jelleggel bíró patronage kérdések megoldását. Értesülésem szerint erre volt is példa; így midőn a német és francia szövetség kiküldöttjei együttes tárgyalásokat folytattak, megállapítandó az eljárást, a mely szerint a francia letartóztatási intézetben volt német, s a

német letartóztatási intézetből szabadult francia fiatakoruak saját hazájukba szállítandók.

Az egyes németországi egyesületek (közvetlenül érintkeztem több bajor, badeni, hamburgi, porosz és szász egyesület elnökével, illetve titkárával; a nürnberginek ülésén is jelen voltam), mint említettem többnyire még államok, illetve kerületek szerint is egyesülnek, illetőleg egy u. n. központi szervezetet tartanak fenn, hova beküldik évi jelentéseiket, honnan útmutatásokat nyernek. A központi szervezetet (elnökség, tisztikar, választmány) a szövetkezett egyesületek tagjaiból álló közgyűlés választja, mely egyszersmind congressus jellegével is bír, mert azon előleges vélemények alapján vita alá kerülnek a büntetőjog, börtönügy s a patronage körébe eső legkülönbözőbb kérdések. Bajorországban közel 150 az egyesületek száma (a müncheni »Kreisverein für die aus Strafanstalten und Arbeitshäusern Entlassenen« nevű központi egylet 24 egyesületet vezet; a nürnbergi közvetlenül a nagy »Verband«-hoz tartozik); a több mint 60 badeni egyesület központi szerve a badeni »Schutzverein für entlassene Gefangene«; Poroszországban több központ alá tartozólag kb. 400 egyesület működik, legnevezetesebb a berlini »Verein zur Besserung von Strafgefangenen«; külön említtem fel a 90 éves multa visszatekintő »Rheinisch-Westfälische Gefängniß-Gesellschaft«-ot (alapította a »börtön anyala« néven ismert angol származású Fry Erzsébet ösztönzésére: Fliedner Tivadar ev. ref. lelkész 1826-ban), mely 1905. évi ápr. 27-től fogva központja lett a westfáliai s rajna-tartományi egyesületeknek (ez időszerint az alája tartozó egyesületek száma meghaladja a 80-at).

Az egyesületek tagjai évdíjat (2—8 márka) fizetnek (a rajna-westfáli egyesület tagjai pl. évi 3 márka fizetésére vannak kötelezve, ezt azonban megválthatják, ha egyszersmindenkorra 150 márka alapító összeget tesznek le; a vidéki egyesületek azon tagjai, kik évenként legalább 3 márkát fizetnek, egyszersmind a központi egyesületnek is tagjai); évenként közgyűlésre jönnek össze, hol megalakítják a választmányt, s megválasztják a tisztikart. Az érdeklődő tagok működését biztosítandó: a legtöbb egyesület választmányának joga van üléseire bármely tagot meghívni.

V. A német egyesületek tevékenysége a rabsegélyezés terén a következő főbb irányokban jelentkezik:

Gondoskodnak a szabadult számára munkáról, ideiglenes lakásról (többnyire menhelyeken), ruházatról, munkaeszközökről. — A készpénzzel való segítés ritka s csak az esetben következik be, a mikor más módon segíteni nem lehet. Nehogy a cumulatio beneficiorum

s itt volna megvitatandó minden kérdés, mely az erkölcsi és anyagi segélyezés elvi szabályozásával függ össze.

2. Az egyesületek szaporítása s a rabsegélyezés eszméjének minél szélesebb körben való terjesztése, valamint a létező egyesületek tevékenységének ébrentartása és fejlesztése érdekében: *több ügybuzgó egyénből ideiglenes központi szerv alakítandó*, mely a végleges rendezésig, az újabb országos közgyűlések megtartásának idején belül egyfelől az általános irányítás s a kormánnyal való érintkezés szerepét töltené be, másfelől az új egyesületek alapítását szorgolná. E végből nézetem szerint a legcélravezetőbb eljárás az volna, ha — kikérve a kormány anyagi támogatását (utijegy, napidíj) — a központi szerv egyes tagjai előre megállapított terv szerint beutaznák az országot s kiszállva a nagyobb letartóztatási intézetek városaiban s ama kirtáblák székhelyein, melyeken egyesület még nincs: érintkezésbe lépének a társadalom vezető elemeivel, ezek bevonásával esetleg felolvasások, szabad előadások alakjában felkeltének a helybeli társadalom legszélesebb rétegeiben az ügy iránti érdeklődést s minden erejükkel szorgolnák az egyesület megalapítását.

3. Egyelőre arra kell törekedni, hogy *a fegyházak városaiban, vagy legalább az ezekhez közel eső helyeken, továbbá minden itélő tábla székhelyén rabsegélyző egyesület alakuljon*. Úgy az alakítás előkészítésénél, valamint magánál az egyesület létrehozásánál súly helyezendő arra, hogy abban ne a hivatalos egyének játsszák a vezérszerepet; még a jogász elemnek sem kell túlsúlyban lennie; sokkal többet remélhetünk, ha az iparral, kereskedelemmel, mezőgazdasággal foglalkozók s egyéb érdeklődő magánegyének ragadják magukhoz a kormányrudat. Valószínűnek tartom, hogy létező egyesületeink elerőtlenedése is abban bírja okát, hogy azok a hivatalos elem bürokratizmusa alatt nem juthattak lélegzethez. Belgiumban is ez volt 1888-ig a közönyösség és elmaradottság oka.

4. Idővel *minden törvényszéki fogház területén alakítandók volnának egyesületek*, melyek közvetlenül a tábla székhelyen létesítendő kerületi egyesület, s ezen keresztül a budapesti központi egyesület alá tartoznának. A kerületi szervezkedéssel el volna érhető, hogy a vidéki egyesületek a segélyezés foganatosítása körül egymást támogathassák, intézményeikkel (menház, munkaközvetítés) egymást kiegészíthessék.

5. A tagok számát szaporítandó: *az évdíj lehető csekély összegben állapítandó meg*. Ajánlatos lenne a Rheinisch-Westfälische Gefängnis-Gesellschaft mintájára a tagsági díjak nagyságának meghatározásánál behozni a fokozatosságot, olyaténképen, hogy pl. a

szabályok nagy részletességgel foglalkoznak a családsegélyezési ügyével. A drezdai »Bezirksverein zur Fürsorge« pl. annyi kerületre osztja a várost, a hány a parochia, s kerületenként több gondviselői állást szervez; e gondviselők időszakonként felkeresik a segélyre, illetve támogatásra szoruló családot, tapasztalataikat az egyesületi ülésen közlik, a hol aztán megállapítatik: van-e szükség, s ha igen, mily nemű támogatásra (a közvetlen pénzsegély ritkább; szokásosabb: a házbér kifizetése, munkaszerzés, ruházati cikkek, munkaeszközök, tüzelő anyag, élelmiszerek adományozása, a gyermekek nevelési költségeinek egészben vagy részben való fedezése, a zálogban levő dolgok kiváltása stb.). — A berlini egyesület pár évvel ezelőtt külön osztályt létesített e célból (»Abtheilung für Familienfürsorge und weibliche Straffentlassene«), melynek csupán a családsegélyezés képezi feladatát. — Érdekes, hogy ennek az osztálynak tevékenységét nem a segélyre szoruló család részéről beadott kérelem indítja meg, hanem a letartóztatási intézetek igazgatóságai által beküldött jelentések, melyekben közölve van azon letartóztatottak névlajstroma, kiknek a legnagyobb valószínűség szerint támogatásra szoruló hozzátartozóik vannak. — A támogatás szükségességéről az osztály tagjai ismét személyesen győződnek meg.

A szoros értelemben vett rabsegélyezés foganatosítását megelőzően úgyszólván szabályt képez: a szükséges adatoknak *közvetlen* megszerzése. E végből az egyesületnek erre vállalkozó vagy kiküldött tagja több ízben meglátogatja a letartóztatási intézetben levőt, kit mintegy egyénileg kezelés alá vesz; mint jóakaró pártfogó: kipuhatólja annak személyi s anyagi viszonyait, vágyait, hajlamait; megfelelően egyenleti előtte a társadalomba visszatérés útjait; ha szükségesnek mutatkozik, felkeresi az elítélt családtagjait, kiket a börtönviselt egyénnel lehetőleg kibékíteni igyekszik, szóval: midőn megállapítani igyekszik az anyagi segélyezés szükségességét s módját, egyuttal erkölcsi támogatásban is részesíti azt, ki büntetésének kiállása után legközelebb visszatér a szabad társadalomba s esetleg azok körébe, kiket büntetendő cselekményének elkövetésével közvetlenül sértett. Poroszországban maga az állam is súlyt helyez a rabsegélyezésnek ez erkölcsi oldalára, a mennyiben egy 1902. évben kelt ministeri rendeletben felhatalmazza a letartóztatási intézetek felügyelő hatóságait, hogy a központi rabsegélyező egyletek egyes tagjainak jogot adhassanak a letartóztatottak meglátogatására. — A nürnbergi magánzárka intézet előmozdítandó a látogatások során kifejlődő erkölcsi támogatást: bevalasztja az intézet felügyeleti hatóságába (Aufsichtsrath) a nürnbergi s fürthi egyesületek ügybuzgó tagjait, kik — együtt

a. hatósági közegekkel — ellenőrzik a letartóztatási intézet körében betartandó házirend s egyéb szabályok pontos végrehajtását, meghallgatják s elintézik az elzártak panaszait, kérelmeit stb.; e feladatoknak eleget teendő természetesen sűrűn látogatják az elítélteket.

VI. *Belgiumban* a patronage már 70 éves multtal bír, de eredményes működéssel csak 1888. óta dicsekedhetik. Ez utóbbi jelenség oka abban keresendő, hogy a vonatkozó tevékenység eredetileg hivatalos jellegű volt s mint ilyen elerőtlenedett, a mi fényes bizonyítéka annak, hogy a rabsegélyezés s egyéb hasonló működés társadalmi feladat, melynek megoldása, ha nem is kizárólagosan, de első rendben magánegyesületektől várható. Egy 1835. évi decz. 4-én kiadott rendelet a letartóztatási intézetek élén álló felügyeleti hatóságra (les commission administratives de surveillance des prisons) bizza a szabadulandók támogatását; e hivatalos szervezet azonban nem birt kellő érzékkel a nemes feladat iránt s daczára a felső igazságügyi hatóságok utasításainak; a rabsegélyezés ügye éppen nem fejlődött. A rendelet kibocsátását követő tizenhárom éven belül néhány nő és fiatalkorú részesült némi pénzsegélyben; ennyi volt az egész. — A bajon segitendő: az 1848. évi decz. 14-én kelt királyi rendelet meghagyja, hogy minden u. n. canton de justice de paix területén comiték alakuljanak, melyek a patronage ügyeit ellássák. Az egyes comité elnöke egy kinevezett bíró, titkárja egy kirendelt irodatiszt, tagjai pedig a provincia kormányzója részéről javaslatba hozott s az igazságügyminiszter által kinevezett egyének. Az eredmény ismét elmaradt; a comiték hovatovább csak névleg léteztek. tevékenységük fokozatosan csökkent, — majd legnagyobbbrészt meg is szűntek. A további 40 év alatt úgyszólván csupán a fent említett felügyeleti hatóságok tettek valamit és pedig egy 1848. évi szept. 29-én kelt királyi rendelet alapján: szabadult fiatalok érdekében, kiknek többnyire munkát szereztek, őket valamely megbízható munkaadónál helyezve el (ez adatok a louvaini fegyintézet igazgatója: M. Fenaux volt szives velem közölni.) •

A mai állapot eredete a feltételes szabadságra bocsátásról szóló 1888-ik évi törvény keletkezésével függ össze, illetve e törvény hirneves alkotójának Le Jeune volt igazságügyminiszternek tevékenységére vezethető vissza. Már a törvény keletkezése idején hangsúlyozta, hogy e reform helyesen szervezett patronage nélkül mit sem ér, — majd 1889. évi febr. 22-én körlevelet bocsát ki, s személyesen is agitál a társadalmi úton létesítendő patronage egyletek megalkotása tárgyában. Felhívásának gyorsan meg lett az eredménye. Csakhamar megalakulnak a liége-i bruxelles-i, gand-i s louvain-i

egyletek, majd a legtöbb nagy város (főleg az arrondissement-ok székhelyén levők, s azok, melyekben letartóztatási intézet van), követi e példákat. Ma már megközelíti a 30-at a comité-k száma, melyeknek tagjai (nők is) önkényt lépnek be az egyesületekbe s végzik az emberbaráti s egyszersmind társadalmat védő munkát.

Az egyesületek ügyeit az évenként tartott közgyűlésen választott tisztikar s választmány intézi; a munkában azonban részt vesznek a többi tagok is. Az állam minden egyes egyesületet szubvenzióban részesít, s ezen kívül csak annyiban gyakorol befolyást azok működésére, hogy az igazságügyminiszter hagyja jóvá azon tagoknak megválasztását, kiket az egyesületek a letartóztatási intézetek látogatására kijelölnek (az ilyenek u. n. carte d'identité-t kapnak). — Egyedüli korlát, hogy ugyanazon területre hasonló célú két vagy több egyesület nem alakulhat.

Az egyesületek 1889-ben létrehozták az u. n. Fédération des sociétés belges pour le patronage des enfants et condamnés libérés nevű központi szövetséget (szervei: egy 7 tagból álló, Bruxelles-ben székelő iroda; évi közgyűlés, hova minden egyesület két képviselőt küld). 1894-ben egy királyi rendelet alapján létrejött egy újabb központi szerv, az u. n. »commission royale des patronages«, mely azonban már hivatalos jellegű; 29 tagból áll; az elnököt a király nevezte ki, azóta az elhalálozás vagy lemondás folytán megürülő helyeket maga a bizottság tölti be s elnöke a mindenkori igazságügyminiszter; célja egyfelől felügyeletet gyakorolni az egyesületek működésére, másfelől összegyűjtve a comiték-kal való érintkezés közben szerzett tapasztalatokat; javaslatokat tenni a kormánynak.

VII. A szoros értelemben vett rabsegélyezés Belgiumban rendkívül intenzív; kiterjed a szabadulónak anyagi támogatására (munkaszerzés, munkaeszközökkel, nyers anyaggal ellátás, utiköltség adása, vasuti jegy megváltása, ideiglenesen menhelyekben való elhelyezés stb.), a letartóztatott családtagjainak segélyezésére (lakbér kifizetés, ruhaneműek beszerzése, tüzelő anyag nyújtása, gyermekek neveltetése) s az erkölcsi támogatásra (a látogatásra jogosítottak sűrűn felkeresik a letartóztatási intézetben levőt, kit tanácsokkal látnak el, s mintegy előkészítenek a szabad életre; ha az elzárt s családja meghasonlásban vannak, a megbízott egyleti tag a családot is felkeresi s az ellentéteket lehetőleg megszüntetni törekszik). Az anyagi segélyezés módja rendszerint a látogatást végző tagnak közvetlenül szerzett tapasztalatai nyomán tett javaslata alapján állapítatik meg. A pénzsegély ritka. Figyelemre méltó intézkedés az, mely az 1905. évben életbelépett réglement général des prisons 351. art. szerint a

szabadulónak munkakeresményére vonatkozólag elrendeli, hogy az elítelt beleegyezésével annak munkakeresménye a comité de patronage-nak küldendő, mely azt a szabadultnak jól felfogott érdekében a legmegfelelőbbben képes ennek javára fordítani; egyébként az 50 frcs-nál nem nagyobb összeg a szabaduláskor kézbesítendő, az ezt meghaladó összeg ellenben azon hely közigazgatási hatósága révén juttatandó a szabadult kezére, a hol ez letelepedni szándékozik.

Jelentős tevékenységet fejtenek ki az egyesületek a feltételes szabadlábba helyezés intézményével kapcsolatban. Már a szabadságra bocsátást megelőzően többnyire ők szolgáltatják az adatokat az illetékes hatóságnak a szabadlábba helyezés feltételeit illetően, s viszont a szabadságra bocsátott felett tagjaik közreműködésével felügyeletet gyakorolnak s ellenőrzik, vajjon betartja-e az azokat a szabályokat (eltiltás bizonyos helyen való tartózkodástól; korcsmatilalom; a fiatakorúakat illetően parancs, hogy szüleikkel együtt lakjanak stb.), melyek szerint ez idő alatt élnie kell. Ellenőrzik továbbá az u. n. ideiglenes szabadságon (libération provisoire) levőket, kiknek büntetése akár saját, akár legközelebbi hozzátartozóiknak súlyos betegsége czimén megszakíttatik; ily esetben rendszerint hozzájárulnak a gyógyíttatás költségéhez.

VIII. *Hollandiában* a patronage körébe vágó teendőket egyfelől az 1825-ben alapított »Genootschap tot Zedelyke Verbetering der Gevangenen« elnevezésű központi rabsegélyző egyesület, másfelől az 1896-ban Van Hamel kezdeményezésére először Amsterdamban, majd utóbb egybeült is létrejött u. n. »Pro Juventute« egyesületek látják el.

A Genootschap tulajdonképen egy nagy központi egyesület, melynek mindazon városokban, hol letartóztatási intézet van, fiókegyesületei keletkeztek. A központi szervezet inkább általános kérdésekkel foglalkozik; irányítja a vidéki egyletek működését, s minden nevezetesebb büntetőjogi, de főleg börtönügyi kérdést megvitát; állandó érintkezést tart fenn a kormánylyal, mely elé javaslatokat terjeszt, illetve melyet helyesnek felismert intézkedések megtételére hív fel. — A rabsegélyezési teendőket a vidéki fiókok végzik, a melyek ugyan mind beletartoznak a központi nagy egyesületbe, de azért függetlenek. Külön alakulnak, tisztikarukat s a választmányt maguk alakítják meg, a tagoktól befolyó évdíjak őket illetik (évi jövedelmük egy részét a központi szervezetnek juttatják az odatartozás elismeréséül, viszont a Genootschap részéről szubvenzióban részesülnek; az állam évi adománya csupán 1500 hollandi forint). A nagyobb németalföldi

városokban nőkből álló fiókegyesületek is alakultak, melyek kizárólag a szabadult nők anyagi és erkölcsi segélyezésével foglalkoznak.

A »Pro Iuventute« egyesületek csupán a fiatalokkal foglalkoznak. Tagjaikat három osztályba sorozzák. Az első osztály tudományos alapon kriminálpolitikai szempontból a vonatkozó reformkérdéseket tárgyalja; működése inkább elméleti jellegű (az 1901. évi február 6-án s 12-én kelt, s 1905. évi december 1-én életbelépett három új gyermekvédelmi, illetve fiatalok bűnösökre vonatkozó törvény nagyrészt a »Pro Iuventute« közreműködésével és sürgetésére alkottatott). A második osztály a bíróság elé idézett fiatalok jogsegélyét látja el; a kiküldött tag közvetlen érintkezés útján összegyűjti a fiatalokról illető adatokat (erkölcsi állapot, testi fejlettség, környezet minősége, előélet stb.), melyeket az osztály elé terjeszt; az osztály ezek alapján az adatok közlése mellett javaslatokat terjeszt az ügyészség, nyomozó hatóság, illetve a bíróság elé, — így: a körülményekhez képest vagy megfelelő nevelő intézetben való elhelyezést, vagy megbízható családdhoz utalást indítványoz, vagy — ha nincs veszély — a gyermeket saját szüleinél hagyni javasolja s egyszermind a felügyelet gyakorlására vállalkozik. A felügyeletet a harmadik osztály tagjai gyakorolják, mind védnőkök.

IX. A felnőtt rabok erkölcsi s anyagi segélyezését a Genootschap fiókegyesületei látják el. A nemes munkából úgyszólván minden egyesületi tag kiveszi részét; a választmánynak inkább csak jóváhagyó szerepe van, a tisztikar pedig csupán a foganatosításban jár az egyes tagok kezére. — Jellemző adat, hogy az egyesületek — úgy látszik a belga példán okulva — az állami beavatkozást lehetőleg távol tartani igyekeznek; hosszú ideig lemondtak az állam részéről felajánlott évi szubvenczióról. A tagok legnagyobb része kereskedőkből, iparosokból s érdeklődő magánegyenekből kerül ki; a vezetőségben is az utóbbiak játszik a vezérszerepet. — Vagyonuk, mely nagyobb adományokból gyűlt össze, igen tekintélyes; az évi díjakból befolyó összeget s az alaptőke kamatait mind szétosztják, — kivéve azt a részt, melyet a központi egyesületnek juttatnak.

A segélyezési eljárás rendes módja a következő: a támogatásra szoruló szabadulása előtt a segélyezés foganatosítására vállalkozó, vagy ezzel megbízott egyesületi tag a letartóztatási intézetben többszörönként felkeresi, egyidejűleg érintkezésbe lép az elzárt hozzátartozóival s mindazokkal (községi előljáróság, lelkész, tanító stb.), kik az elítélt személyi s vagyoni viszonyaira nézve felvilágosításokat adhatnak; illetén módon egybegyűjt minden lehető adatot, a melyekre figyelemmel megállapítja a segélyezés célravezető módját s mérvét;

javaslatát az egyesület választmányi ülése elé terjeszti, mely ezt a legtöbb esetben jóváhagyja. — Leggyakoribb a pénzsegély; némelykor még munkaeszközökkel s ruhaneműekkel látják el a szabadultat, megváltják neki az uti jegyet. A munkaközvetítést az egyesületek által alkalmazott és rendes évi fizetéssel javadalmazott ügynökök végzik; az eredmény kielégítő.

A családsegélyezés ritka, s közelről sincs úgy szervezve, mint Belgiumban vagy Németországban, — mégis: az elzártnak gondozásra szoruló gyermekeiket a »Pro Juventute« veszi pártfogásába s a körülmények szerint azoknak vagy magánintézetbe való felvételét eszközöli ki, vagy védnöksége alatt valamely megbízható családnál helyezi el azokat.

Az amsterdami egyesület pár évvel ezelőtt menhelyet állított fel, az u. n. »grone Waldhaus«-t. E menhelynek, melyhez néhány hold szántóföld tartozik, célja átmenetileg befogadni azokat a szabadultakat, kik elítéltetésük előtt földművelő munkával keresték kenyerüket, illetve kik a jövőben mezei gazdasági munkával akarnak foglalkozni.

A Genootschap otlétemkor ép azon fáradozott, hogy a kormányt rabkönyvtárak létesítésére bírja; a kormány meg is kezdte ez irányban a tárgyalásokat, melyekbe a központi egyesületet is bevonta. — Értesülésem szerint ugyan a Genootschap sürgetésére a kormány a közel jövőben két jelentős javaslatot fog benyújtani; az egyik a magánelzárás korlátozására, a másik a feltételes elítélés intézményére vonatkozik.

X. Megrajzoltuk főbb vonásaiban a rabsegélyezés előrehaladott állapotának képét úgy, a mint azt Németországban, Belgiumban, Hollandiában láttuk s ha összevetjük azt a hazai fejletlen viszonyok között sínylő patronage egyetek működésének torzképével, a szegénypír öntheti el arcunkat. Ez időszerint tudtommal 22 egyletünk van, de hogy ezek közül hány működik s mily működést fejt ki, arról jobb hallgatni. Nem elszomorító jelenség-e, hogy még a táblai székhelyek mindegyikén sincs egyesület (Szeged, Kassa, Kolozsvár, Pozsony, Marosvásárhely), nem is szólva arról, hogy a letartóztatási intézetek városainak tulnyomó száma is nélküli azokat. S leszámítva azt a két három egyesületet, mely legalább nemes ügybuzgalommal *törekszik* a cél felé, vajjon mit tesz a többi? Tartanak évenként egy gyéren látogatott közgyűlést s néhány odakönyörgött bizottsági tag jelenlétében 8—10 választmányi ülést, a melyiken egyik-másik érdemes (?) folyamodónak a sablonos hatósági szegénységi bizonyítvány alapján kiutálnak egy pár koronát (nem mulaszthatom el feljegyezni, hogy egyik egyesüle-

tünk 1902-ben 8000 korona törzsvagyon mellett 34 koronát osztott szét?!); a segélyezés egyéb neme fehér holló számba megy (itt-ott menház, kerti, szőlőgazdaság, füztelep, rabiskola); arról, hogy az elítéltek meglátogatassanak a szabadulásra való előkészítés végett, hogy a letartóztatottnak munka szereztessék, hogy az elzárt — a mennyiben szükséges — hozzátartozóival kibékíttessék, hogy a letartóztatási intézetben levőnek családtagjai megfelelően segélyeztessenek, többnyire szó sincs, vagy a legritkább esetek közé tartozik, s — kétségtelenül a közvetlen előkészítő tevékenység hiányából — nem egyszer balul üt ki. S hol vannak a pártfogók, kiknek, mint egyik egyesület alapszabályaiban olvassuk — az volna a céljuk, hogy az egyesület területén élőkkel a személyes összeköttetést fentartsák, viseletüket figyelemmel kísérik, szükség esetén őket alkalmas módon támogatásuk? Valóban »difficile est satiram non scribere«! De ne csüggedjünk! Öntsünk erőt a szunnyadó eszmébe, s igyekezzünk annak minél több lelkes hivatást szerezni. Nem hisszük, hogy a magyar társadalom, mely oly odaadással tud minden nemesért, szépért s jóért lelkesedni: ne akarja a vétkeiért bünhődött s immár elégtételt szolgáltatott tagjait pártfogásába venni, ne akarja a szabadságától megfosztott családapa gyermekeit a zülléstől megmenteni, nejét a nyomorból kiragadni, az erkölcstelen keresetmódtól távoltartani. Meg vagyok győződve, ha sikerül megtalálnunk a kellő módot s eszközöket, melyeknek segítségével társadalmunkat a rabsegélyezés szükségességéről felvilágosíthatjuk s köztudomásra juttathatjuk, hogy e területen tevékenykedve kötelességet teljesítünk, s jót gyakorolva egyttal magunkon is segítünk, magunkat védjük, — a közöny el fog oszlani s nemcsak egyesületeink fognak számban és tagokban szaporodni, de azok működése is új és helyes irányba fog terelődni. Kétségbe vonom ugyanis, hogy mi magyarok kevésbé tudnók a patronage eszméjét szolgálni, mint a külföld!

XI. És mi volna a legsürgősebb tenni való?

Legyen szabad a következőkben pár szóval vonatkozó javaslataimat közrebocsátani:

1. *A létező egyesületek minél előbb országos közgyűlésre hívandók egybe*, mint ezt éppen a pécsi rabsegélyző egylet már évek óta sürgeti. Itt volnának megvitandók azok a módok, melyek szerint a rabsegélyezés ügye hazánkban életre kelthető volna; itt volnának megbeszélendők a központi s esetleg kerületi egyletek és szervek létesítésének módozatai, az állam ingerenciájának mérve, itt volnának megállapítandók az egyesületek illetékességének területi határai

bekövetkezzék, több helyütt a foganatosítás előtt meggyőződést szerez az egyesület, vajjon nem részesül-e a szabadult máshonnét segélyben. A hamburgi egyesületek pl. 5 Márkát meghaladó pénzsegély s egyéb támogatás előtt kérdőívet küldenek a többi hamburgi rabsegélyző s jótékonyági egyesületekhez s a segélyt csak akkor adják meg, ha a visszaérkezett kérdőívekre adott feleletekből kitűnik, hogy a segélyt kérő máshonnét támogatásban nem részesül; közlik továbbá egymással a kérelem megtagadása tárgyában hozott határozatot is.

A munkaközvetítést legnagyobb hatálylallyal a berlini »Verein zur Besserung von Strafgefangenen« folytatja. Ez az egyesület 1883. évi ápril 15-től kezdve egy u. n. »Arbeitsnachweise-bureau«-t tart fenn, mely állandó összeköttetésben van a munkaadókkal s ma már oly széles körben bonyolítja le a munkaközvetítést, hogy évente közel 5000 szabadultat helyez el a munkaadóknál; többnyire el is szállítja a szabadultat arra a helyre, hol ez munkába áll. — A szabadultak legnagyobb része — több mint 50% — földműves minőségben nyer elhelyezést, az ipari s gyári munkanemet kevesebben választják, s ebben a körben a munkaadók is bizalmatlanabbak. Az értelmiséghez tartozók ritkábban fordulnak a munkaközvetítő irodához, s ha igen, úgy mint irnokok, kereskedelmi alkalmazottak kérnek s nyernek alkalmazást. — A bajorországi s badeni egyesületek némelyike munkás-telepet tart fenn, a hol a szabadult többnyire rövid ideig, addig míg munkát talál — szállást s ételmet kap, a melynek ellenében dolgozni köteles. Többhelyütt (München, Nürnberg, Drezda) az egyletek szabadult nők befogadására szolgáló menhelyeket is létesítettek.

A szabadultak részére munkát biztosítandó: Poroszországban az állam is kiveszi részét. 1903. és 1904-ben több ministeri rendelet adatott ki, melyek lehetővé teszik azt, hogy a szabadult bizonyos államszolgálati ágakban is nyerhet alkalmazást. Így: hacsak nem nyilvánvaló a megbizhatatlanság, a szabadult felvehető a vasuti személyzet közé, illetve visszahelyezhető ugyanabba a szolgálati ágba, melyben azelőtt dolgozott; — azok kik a büntetés ideje alatt irodai munkálatokkal foglalkoztak s e munkakörben megfelelő jártasságot szereztek: alkalmazhatók letartóztatási intézetekben irodai munkára, kivéve ott, hol büntetésüket kitöltötték.

A legtöbb német egyesület régtől fogva nemcsak a szabadultakat, hanem az elítélteknek segélyre szoruló családtagjait is támogatásban részesíti a családfő, illetve az erkölcsi vezetésre vagy kenyérkeresetre kötelezett családtag büntetési ideje alatt. — A bajorországi, badeni, hamburgi s szász egyesületek e feladatnak a rendes keretben, együttesen a többi feladattal felelnek meg; itt-ott az egyesületi alap-

vidéki egyesületeknél két korona, a kerületieknél három, a központiál öt korona lenne az évi díj minimuma, azzal a hozzáadással, hogy a ki legkevesebb évi három korona fizetésére kötelezi magát, az egyuttal a kerületi egyesületnek is tagja, a ki pedig évenként öt koronát fizet, az a központi egyesületben is gyakorolhatja tagsági jogait.

6. A segélyezés részleteit illetően, hogy csak a főbb reformkövetelményeket említsem: *szabálylyá volna teendő a szabadulandók látogatása az egyesületi tagok részéről*. E célból minden egyesületben a közvetlen tevékenység kifejtésére vállalkozók köréből egy u. n. *pártfogók osztálya* volna alakítandó; az ebbe tartozók végeznék a tulajdonképeni munkát, azaz felkeresnék pártfogoltjukat a letartóztatási intézetben, kit megfelelő módon előkészítenének a szabadulásra, adatokat gyűjtenének a letartóztatottak vagyoni s társadalmi viszonyai tekintetében s ez alapon javaslat alakjában a választmány elé terjesztenék a segélyezésnek módját. A pártfogó — ha nem választmányi tag — oly ügyben, mely pártfogoltját érdekli, a választmányi tagokkal egyenlő joggal volna felruházandó.

7. Szorosabbá teendő a kapcsolatot a rabsegélyző egyesületek s a letartóztatási intézetek között, oda kellene hatni, hogy a btk. nagy novellájában kimondassék, miszerint: *a felügyelő bizottság (btk. 43. §.) egészíttesse ki a helybeli rabsegélyző egyesület két tagjával*. E javaslatom — melyet már 1903. és 1904. évi novella tervezeteimbe is felvettem — kettős célt szolgál: egyfelől felfrissítené a felügyelő bizottságnak ez időszert igen bürokratikus jellegű működését, másfelől elősegítené a rabsegélyző egyesületek tevékenységének fejlődését.

8. *A segélyezésnek ki kell terjednie mindazokra, kik a bűnözés veszélyeinek ki vannak téve*. Így a büntetésüket kiállott egyéneknek kivül, ideértve főleg a feltételesen szabadságra bocsátottakat: a rossz környezetben élő gyermekekre és fiatalkorúakra, a koldusokra és csavargókra, a szokásos alkoholistákra, a prostituáltakra, vizsgálati foglyokra, stb. és a mennyiben a feltételes elítélés intézménye a közel jövőben behozatik: a feltételesen elítéltekre. Ez az utóbbi intézmény — nézetem szerint — kellően fejlett patronage nélkül el sem képzelhető. Az erkölcsi és anyagi támogatásnak e most említett elemekre való kiterjesztése fokozatosan mehetne végbe.

Közbevetőleg emlitem, hogy tekintettel a segélyezésre szoruló nőkre, arra kell törekednünk, hogy *a rabsegélyző egyesületeknek minél nagyobb számmal nő tagjai is legyenek, kik a pártfogók osztályában, sőt esetleg választmányban is helyet nyerjenek*.

9. Különös figyelem volna fordítandó továbbá a családsegélyezésre, hol ismét széles szerepkör jutna pártfogók osztályának (a meglazult családi kötelek helyreállítása). Gondosan ki volnának választandók természetesen azok az esetek, melyek az általános szegényügy körébe vágnak, mert a rabsegélyezés csak ama hozzátartozók erkölcsi és anyagi támogatására terjedhet ki, kikről való gondoskodás a letartóztatottnak kötelessége. — E helyütt ismét főleg a gyermekek megmentésére helyezendő a súly, mert: »Sauvez l'enfant let il n'y aura plus d'hommes à corriger et à punir.«

10. Az anyagi segélyezés módjai egyénenként különbözők, mindazonáltal szem előtt volnának tartandók a következő főelvek: *minél kevesebb pénzsegély* (a peculium átszolgáltatása is az egyesületek közvetítésével történheték), s inkább munkaeszközökkel való ellátás, munkaanyagok beszerzésének megkönnyítése, hitelközvetítés, a kiválasztott tartózkodási helyre való utazás költségeinek fedezése stb., de *főleg a munkaközvetítés*. E tekintetben a kerületi egyesületek tehetnének legtöbbet, melyeknek kebelében a berlini mintára *munkaközvetítő irodák volnának szervezendők*.

11. Szaporítandók, illetve létesítendők volnának továbbá *munkástelepek és menházak*. — A munkástelepeken azok nyernének elhelyezést (a szállás és ételmezés ellenértéke a végzett munka jövedelmének megfelelő része), kik másutt munkát nem kaptak; a menházakban pedig ideiglenes otthont találnának azok, kik távol vidéken laknak, s a szabadulás napján azonnal el nem utazhatnak, továbbá, kik csak pár nap mulva állnak munkába, de lakásuk még nincs.

12. A segélyezés szabályszerint csak kérelemre foganatosítandó, minthogy azonban a letartóztatottak nagy része nem is tud a rabsegélyező egyletek létezéséről: *a letartóztatási intézetek megfelelő helyén figyelmeztetések volnának kifüggesztendők, melyek révén az elzárt felvilágosíttatik, hogy melyik egyesülethez folyamodhatik segélyért*. Ily avis szokásos egyik - másik németalföldi s belga letartóztatási intézetben. Már a családsegélyezésnek hivatalból kellene megindulnia a letartóztatási intézetek igazgatóinak értesítései alapján.

XII. Lehet, hogy előterjesztett javaslataim utópisztikusak, lehet, hogy többen azokat túlzottaknak fogják minősíteni, de nem merem feltételezni, hogy legalább némi visszhangra ne találjanak. Ismétlem: ha tudatára ébred a magyar társadalom, hogy a patronage körébe eső teendők teljesítésével *kötelességet* teljesít s *önmagát védi*, elképzelhetetlen, hogy sikra ne szálljon az emberbaráti eszme megvalósításának

érdekében. A kezdet nehézségei ne riasszanak vissza s ha az első időkben nem is kecsegtet a siker : ne lankadjunk. »Mi lenne az emberiségből — úgymond Kölcsey — ha csak az küzdene, ki a végrehajtás bizonyosságát előre láthatná.« Ha csak egy lépéssel haladtunk is előre, már sokat értünk el, — az elsőt követni fogja a második s ezt a többi. Ne csüggedjünk, mert az Igazság mellettünk van!

